

Mogelijkheden voor onze kleinkinderen

Amsterdam, april 2020

Beste Daniel Susskind,

Ten tijde van de Grote Depressie (die andere, grote wereldcrisis onderhand bijna honderd jaar geleden) schreef John Maynard Keynes het essay '*Economic Possibilities for our Grandchildren*' (1930). Dat artikel ken jij maar al te goed. In dat artikel kijkt Keynes de toekomst in en vraagt zich twee dingen af: hoe ziet het economische leven er over honderd jaar uit en welke mogelijkheden hebben onze kleinkinderen dan. Keynes is een optimist, ook al sluit hij oorlog niet uit. We leven, volgens hem op dat moment, in een moderne tijd met vele mogelijkheden. Die hebben we vanaf de zestiende eeuw gecreëerd met de opbouw van kapitaal en verder vormgegeven met behulp van wetenschap en technologische innovatie, zeker vanaf het begin van de negentiende eeuw. Dat kon met de inzet van diverse nieuwe grondstoffen, chemische industrie, automatisering en nieuwe productiemethodes. Ook hebben mensen als Newton, Darwin en Einstein en vele anderen daaraan bijgedragen. De economie zal er sterk op vooruit gaan en die vooruitgang in levenspeil schatte Keynes behoorlijk goed in. Tegelijkertijd stelde hij vast dat ons veel werk uit handen genomen gaat worden. Er ontstaat zelfs een

technologisch werkloosheid maar in het algemeen hoeven we hier helemaal niet zo negatief over te denken. Want allicht hoeven we niet meer zo lang te werken, behoort een vijftien-urige werkweek tot de mogelijkheden en zijn we iedere dag misschien wel met de middagpauze thuis. Keynes' blik in de toekomst is niet op rijkdom gericht. Hem gaat het om het kunnen leiden van een goed leven en hij hoopt dat we naast het beperkt werken onze vrije tijd volop en zinvol weten te gebruiken. Dat minder werken schatte Keynes overigens wel behoorlijk slecht in want we werken ons met z'n allen nog steeds behoorlijk kapot. Wat kunnen we, nu wij ondertussen bijna in de toekomst van Keynes leven, nog meer zeggen over werk, technologie en automatisering? Wat betekenen ze voor ons en voor onze eigen toekomst? Hoe kunnen wij hier het beste mee omgaan en waar moeten wij aan denken? In jouw nieuwe boek '*A World Without Work. Technology, Automation, and How We Should Respond*' ga jij op die vragen in.

Niet iedereen is altijd maar enthousiast geweest over technologie en automatisering en angst daarvoor is helemaal niets nieuws. Jij laat in jouw nieuwe boek zien dat er daarom al tijdens de Industriële Revolutie machines en huizen in brand werden gestoken en niet iedereen aan de kant stond van de uitvinders. Ook bekende wetenschappers en politici delen deze angst, zoals Obama recent nog tijdens zijn afscheidsspeech. Iedereen ziet wel dat technologische vooruitgang de wereld van arbeid enorm beïnvloedt. Machines nemen het werk van mensen over en zorgen er tegelijk voor dat die mensen andere taken kunnen uitvoeren. Althans dat was lang het geval. Met de technologie en de automatisering neemt de productie toe,

groeit de economie enorm en transformeert deze ook nog eens. Uiteindelijk ontstaat er volgens jou een Tijdperk van Arbeid waarin de technologie en automatisering meer opleveren dan kwaad doen, weliswaar voor de een meer dan voor de ander en op het ene moment meer dan op het andere moment.

Machines moeten het werk van mensen ondersteunen en gaan in ontwerp meer en meer op mensen lijken. Dat verandert wanneer grote databestanden worden ingelezen, van informatie wordt geleerd, de computers sterker worden en met de kracht van kunstmatige intelligente de beste keuzes kunnen worden gemaakt. Machines worden bijna volwassen nu ze zelf taken kunnen uitvoeren en hun eigen regels kunnen volgen. De mens zit al lang niet meer comfortabel alleen bovenop zijn eigen berg.

Machines kunnen nog steeds niet alles, ze kunnen wel steeds meer. Je hoeft tegenwoordig alleen maar bij een boer op bezoek te gaan om vast te stellen hoe dat werk totaal is veranderd. In Japan wordt al 90% van het gewas met drones bespoten. Amazon werkt al met 100.000 robots en 80% van het werk in auto-industrie wordt met robots uitgevoerd. In Engeland is er een bedrijf dat er vanuit gaat dat het in de nabije toekomst huizen kan bouwen zonder mensen op de bouwplaats. Met de nieuwe technologie verandert niet alleen het handwerk ook het denkwerk met rechters die gebruik maken van geautomatiseerde risicoschattingen, medici die met behulp van slimme algoritmes diagnoses vaststellen en leerkrachten die digitaal worden ondersteund bij het lesgeven. Machines beschikken zelfs over affectieve capaciteiten zoals blijkt bij het vaststellen van leugens in rechtbanken. De nieuwe ontwikkelingen liggen vooral op het gebied van machine learning en kunstmatige intelligentie en de vooruitgang hier is enorm. Zo groot zelfs dat jij je heel

serieus afvraagt of er in de toekomst wel genoeg werk is voor mensen. Keynes was niet zo bang voor die technologische werkloosheid, jij bent somberder over onze eigen toekomst. Jij bent ervan overtuigd dat het tot nieuwe vormen van werkloosheid zal leiden. Niet direct, maar langzaam. Aan de bovenkant zullen er niet genoeg mensen zijn omdat het werk daar te ingewikkeld is voor de meesten. Aan de onderkant willen niet heel veel mensen werken. Voorlopig kan niet alles door machines worden uitgevoerd en zijn er nog steeds mensen nodig. De laatste 300 jaar werd er bij alle nieuwe technologische ontwikkelingen steeds weer nieuw werk gevonden voor mensen. Dat is volgens jou geen garantie dat dat ook in de toekomst het geval zal zijn. Want als machines steeds slimmer worden, waar jij terecht van overtuigd bent, dan kan het niet anders dan dat ze mensen van hun werkplek weg jagen. Misschien dat het niet zo snel gaat maar het probleem van een wereld met minder werk is wel een serieus probleem en vraagt om goede antwoorden.

Jouw boek begint heel mooi wanneer jij de wereld van zo'n honderd jaar geleden beschrijft met het paard in een centrale rol. In steden als New York en Londen werd alles met paarden gedaan en zij bepaalden het straatbeeld. Dat is natuurlijk veranderd en de paarden staan nu gedwee in de wei. Misschien kunnen wij, mensen, ook wel eens aan de zijlijn terecht komen. Overdreven allicht, maar je zet mij in ieder geval met deze gedachte wel aan het denken. Natuurlijk, wij hoeven ons niet zo snel aan de kant te laten zetten. Die toekomst ligt niet vast en is in ieder geval voor een deel van onszelf afhankelijk. Echter, het is wel tijd om over onszelf, technologie en

automatisering na te denken en over de zaken die hiermee samenhangen zoals ongelijkheid, onderwijs, de overheid, de bedrijven en de betekenis van werk.

In ieder geval is het volgens jou nodig om het probleem van ongelijkheid serieus te nemen. Keynes ging ervan uit dat iedereen zou delen in die wereld van toenemende welvaart. Nu jij terugkijkt op de laatste honderd jaar ben jij veel minder optimistisch en weet je dat het nodig is om ons te bekommeren over de onderklasse, voor wie er straks misschien wel helemaal niks overblijft. Onderwijs is belangrijk en het is goed om na te denken over wat we onderwijzen, hoe we dat doen en wanneer. Meer onderwijs is in deze tijd echter niet voor alles de oplossing zoals het op eerdere momenten in de geschiedenis wel was. Voor de overheid is er allicht niet zozeer een rol weggelegd in de productie van welvaart. Dat is het werk van individuen en bedrijven. Die overheid heeft wel degelijk een rol te spelen in de verdeling van welvaart en in het bij elkaar houden van de samenleving. De grote bedrijven hadden in de twintigste eeuw vooral economische macht en in onze tijd hebben die grote bedrijven (die in omvang alleen maar kleiner zijn geworden) meer en meer politieke macht gekregen. Volgens jou is het goed om hier een soort politieke en morele tegenkracht te ontwikkelen.

In die wereld waarin er minder werk is blijft er een vraagstuk over dat niet alleen economisch van aard is. Hoe zorgen we ervoor dat mensen betekenis geven aan het werk dat ze doen. Voor de rotbanen van sommige mensen is dat lastig. Bovendien helpt de meritocratische gedacht ons hier niet, zeker niet als je aan de onderkant van de ladder staat en denkt dat het falen aan jouzelf ligt. Het is goed als we ons bewust zijn van de betekenis van werk voor mensen. Laten we daar niet de hele oplossing zoeken, zo stel jij voor. In ieder geval komt er een wereld aan

met minder betaald werk en wat kunnen mensen met meer vrije en zonder werk dan doen. In het onderwijs kunnen we de jeugd voorbereiden op werk en daarnaast op vrijetijdsbesteding. Je daagt uit om daar met elkaar over na te denken en dit breed te zien. Het laatste deel van jouw boek is een speculatief deel en dat kan niet anders als je over de toekomst nadenkt.

Je gaat in jouw boek in op verschillende aspecten en laat zien wat er in de wereld gebeurt en wat de gevolgen zijn. Jij laat ook zien hoe anderen over dit vraagstuk hebben gedacht. Het is een goed onderbouwd toekomstbeeld ook al zijn de oplossingen niet nieuw en vind ik dat de opbouw van jouw boek strakker had gekund. Jij wilt dat ik, een gemiddelde lezer, ga nadenken over technologische vooruitgang, de consequenties ervan en hoe dat samenhangt met ongelijkheid, macht en betekenis. En je wilt vooral dat ik na ga denken over een wereld met mogelijkheden voor onze kleinkinderen.

Grote groet, -Harrie Jonkman

Susskind, D. (2020). ***A World Without Work. Technology, Automation, and How We Should Respond*** Penguin Books Ltd: London, 352 pagina's. 21,99 euro.